

Magdaléna Fajtová

31. května 2021 mi přišel email z německého bundesarchivu. Byla to odpověď na žádost, kterou jsem poslala pár týdnů předtím. Spolu s odpovědí mi do schránky přišla i kopie vojenské karty. Patřila mému pradědečkovi Janu Adensamovi. Moje rodina o něm nikdy mnoho nevěděla. Zemřel za druhé světové války jako německý voják. Kde a proč nikdo nevěděl. Jen to, že spáchal sebevraždu. Poslal totiž údajně dopis na rozloučenou, který jeho rodině po odsunu zajistil návrat do Československa. Obsah dopisu ale neznáme. Vojenská karta z Bundesarchivu tak byla po bezmála 80 letech vůbec první informací o osudu Jana Adensama, která se mně a mé rodině dostala do rukou. Následující rok jsme spolu s mojí maminkou, jeho vnučkou, pátraly po dalších informacích, které by nám pomohly objasnit, proč se praděda zastřelil a kde leží jeho ostatky. O našem pátrání bude dnešní díl pořadu Zaostřeno. U jeho poslechu vás vítá Magdaléna Fajtová.

Magdaléna Fajtová

Milá rodino, jak už někteří víte, povedlo se mi nedávno zjistit, kde je pochován praděda Jan Adensam. Z německého Bundesarchivu mi poslali kopii jeho vojenské karty. Je psaná německy a rukou. Je plná armádních zkratk a je pěkně stará, takže mi dělalo dost problém rozluštit, co tehdy pradědu potkalo. Teď už ale k tomu, co vím: Johan Adensam, narozen 6. května 1906 v Rapšachu manželka Marie. Praděda byl vojákem v Lutwaffe v zásobovací jednotce. Hodnost nadsvobodník. První záznam v jeho osobní kartě je z 16. března 1940, kdy byl přijat do nemocnice v německém městě Röblingen, diagnostikovali mu tam žaludeční vřed.

Další zápis z května 1940 nejsem schopná přečíst, ale podle jednotných kódů, které mají v Bundesarchivu k dispozici, to vypadá opět na nemocnici, možná se mi to jednou povede přečíst. Je to dost hrozný rukopis, psal to nejspíš nějaký doktor. V kartě je bohužel další zápis až ten o jeho smrti z 19. srpna 1943. Toho dne praděda spáchal sebevraždu zastřelením. Je pohřbený na novém hřbitově v Bělehradě. Zjišťuji, jestli nacistické hroby v Srbsku ještě jsou, nedivila bych se, kdyby je po válce Jugoslávci hromadně ničili. Srbsky naštěstí umím, takže bych to mohla zjistit rychle. Teď mi zbývá zjistit následující: co pradědu vedlo k sebevraždě a kde přesně leží jeho tělo. V pátrání mi pomůže mamka. Veškeré informace vám budeme posílat průběžně. Mějte se hezky. Magda.

Magdaléna Fajtová

Tady: četnost příjmení v obcích na Vitorazsku v devatenáctém století. A tady hned vidíme: Zimmer. To je příjmení naší prababičky - že?

Jaroslava Fajtová

No - mojí babičky za svobodna, ano.

Magdaléna Fajtová

Tady taky - v Halámkách. A tady taky - všichni tu byli příbuzní. A hele! Adensam - hele!

Jaroslava Fajtová

Adensam taky člověče! No vidíš.

Magdaléna Fajtová

Pradědeček....

Naše pátrání jsme zahájili v červnu 2021. Navštívily jsme výstavu Vitorazsko, kterou uspořádal Státní oblastní archiv v Třeboni. Rodina mého pradědečka Jana žila ve vesnici Rapšach německy Rottenschachen. Jen pár kilometrů od rakouských hranic.

Magdaléna Fajtová

A oni chodili do školy do těch Velenic mami? Babička? Tak chodili sem myslíš?

Jaroslava Fajtová

A asi jo... Nevím, já nevím. No. Už se nemůžeme zeptat, no.

Magdaléna Fajtová

Oblast Vitorazsko byla součástí Čech jen do třináctého století, a poté přes 600 let náležela Rakousku. V roce 1920, ale byla na základě Saint-Germainské smlouvy rozdělena mezi Rakousko a nově vzniklé Československo.

Magdaléna Fajtová

Jak oni psali.. jak měli to dvojitě w místo jednoduchého. To vypadá jak polština.

Jaroslava Fajtová

No... Tvoje babička neuměla pořádně česky. Protože chodili do německý školy.

Magdaléna Fajtová

Josef Bartuška: Vitorazsko. 1927.

Jaroslava Fajtová

Jdou větry, jdou podzimní plískanice

sní jiřina rudá kráska

jak květovaný hrneček na poličce

je pozdrav z mého Vitorazska.

Magdaléna Fajtová

Naše rodina tehdy příliš nerozlišovala mezi českou nebo německou národností. Na výstavě v Třeboni jsme se dočetly, že podobně to měli také ostatní obyvatelé této oblasti.

Magdaléna Fajtová

Tady jsou statistiky, kolik žilo Čechů a Němců v tom Vitorazsku roce 1800 - tak na Rapšachu 1628 Čechů a 81 Němců.

1890: 1390 Čechů 509 Němců.

1900 už je to 1002 Čechů a 1003 Němců.

A 1910 399 Čechů a 1660 Němců a děda se narodil v roce... 1903?

Magdaléna Fajtová

Ke zmíněným statistikám autoři výstavy přidali záznam z interpelace českých poslanců na rakouskou vládu z roku 1917, ve které se píše mimo jiné, že výsledky sčítání jsou nesprávné, protože to vypadá, jako kdyby v jednotlivých desetiletích došlo k hromadnému stěhování národů. Ačkoliv se počet obyvatelstva výrazně neměnil, poměr obou národností podle nich ukázal přímo nemožné přesuny. Statistiky tak podle poslanců byly zmanipulované.

Magdaléna Fajtová

No jo, babička, tvoje babička přece mluvila česky...

Jaroslava Fajtová

No mluvila česky dobře.

Magdaléna Fajtová

Hele tady: lidé na Vitorazsku běžně používali obecnou češtinu a dolnorakouský dialekt němčiny. Je tedy zřejmé, že určení jejich příslušnosti k etniku podle jednoho vybraného jazyka byl značně zavádějící - no jasně no.

Magdaléna Fajtová

Česká a německá národnost byly u obyvatel Vitorazska proměnlivé kategorie, které se střídaly podle toho, jakého státu zrovna byla oblast součástí. Také moje rodina se po první světové válce hlásila k české národnosti. Po Mnichovu se ale přihlásila k národnosti německé a pradědeček Jan Adensam tak později musel narukovat k německé armádě. Z války se domů nevrátil a jeho manželka s dětmi strávila několik měsíců v Rakousku, kam je po válce odsunuli Češi.

Magdaléna Fajtová

A babička - když se vrátili - tak nebydlela už na Rapšachu?

Jaroslava Fajtová

Nene, oni je odsunuli - nevím, jak dlouho byli jako v Rakousku - pak se vrátili na základě dopisu zpátky do republiky, ale už se nemohli vrátit do těch svých domů, protože ty byly obsazený partyzánama. Co je vyhnali, partyzáni, kteří je vyhnali do Rakouska, odsunuli je, tak pak obsadili jejich majetky. Ona už tam nemohla zůstat.

Přesně tady to tam je ty písčky všude, borový lesy, borůvky.

Magdaléna Fajtová

S maminkou jsme se rozhodly vyrazit do Rapšachu a pokusit se najít třeba hroby starších příbuzných nebo dokonce dům pradědy Adensama a jeho rodiny.

Magdaléna Fajtová

Takže rodiče se jmenovali Karel a Josefa, toho pradědečka.

Josefa je rozená Heiderová. A ty jsi říkala, že Heiderová byl ještě někdo...

Jaroslava Fajtová

No, babička říkala k Heiderům že chodili. Takže asi k babičce.

Magdaléna Fajtová

No, tak to ona musela přežít tu jeho smrt a všechno. Toho pradědy v tom případě... ta jeho matka.

Jaroslava Fajtová

No.. to je teda radost.

Magdaléna Fajtová

Rodina Zimmelů a Schvinge-slegerů? Já se asi musím naučit německy, abych tady porozuměla vlastní rodině.

Magdaléna Fajtová

Z oblastního archivu jsme získaly informaci, že Jan Adensam žil v domě číslo 157. Ten už jsme nenašly. Hroby jeho rodičů nebo rodičů prababičky Anny jsme také nenašly. Shodly jsme se, že je potřeba začít oslovovat úřady, protože samy toho jen z procházek po hřbitovech mnoho nezjistíme. Pro pomoc jsem se obrátila na Matěje Spurného z Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd. Spolu jsme prošli vojenskou kartu, kterou mi poslali z Bundesarchivu a mluvili jsme o tom, jak teď můžu postupovat. Poradil mi mimo jiné obrátit se na archiv ministerstva vnitra.

Matěj Spurný

Tam jsou jako některé složky, které se týkají toho Vitorazska, po těch bych možná šel. Vitorazsko, a právě ta oblast toho Rapšachu byla předmětem, nebo to obyvatelstvo bylo po druhé světové válce právě považováno za německé, nebo že za války kolaborovali s Němci, protože ta obvinění jsou různá a část toho obyvatelstva byla vlastně hned vyhnána do Rakouska. A u další části se úřady snažily je rozptýlit pohraničí, aby netvořily větší skupinu neloajálního obyvatelstva. Čili tam jsou ve fondech ministerstva vnitra vyloženy složky, které se jmenují třeba Vitorazsko: nespolehlivé obyvatelstvo, nebo Vitorazsko: otázka národnostní příslušnosti, státní občanství, a tak dál, kde se vlastně jedná hlavně o ty, co zůstali v Československu a o jejich dalším osudu. Jestli budou vysídleni do Rakouska nebo do Německa, jestli budou přesídleni a rozptýleni v rámci pohraničí, nebo jestli smějí zůstat doma.

Magdaléna Fajtová

A když se teda vraceli, tak museli nějakým způsobem dokazovat, že se třeba cítí být Čechy?

Matěj Spurný

Museli dokazovat, že jsou Češi, což dělali prostě nejrůznějším způsobem. Většinou spíš tak nějak apelovali a

samozřejmě už to, že psali česky ty dopisy nebo žádosti, tak třeba značilo, že teda mluví česky, a tak dál. Pak samozřejmě jako různě argumentovali, kdo mohl, že za války dělal něco, co bylo protinacistické... Ty způsoby byly pak různé. Ta národnostní logika té poválečné očisty vlastně donutila lidi se stydět za svoji identitu.

Magdaléna Fajtová

Německo, když teda zabralo Sudety, tak jak to potom bylo s národností? To si člověk musel vybrat?

Matěj Spurný

Tak.. No a vlastně primárně šlo o ten jazyk. Kdo mluvil perfektně německy, tak zpravidla dostal vlastně jako Němec říšské občanství.

Magdaléna Fajtová

A co by pro ně znamenalo, kdyby zůstali v Rakousku nebo v Německu?

Matěj Spurný

Vzhledem k tomu, že to území, kde byli doma, připadlo Československu zase po květnu 45 zpátky, tak oni prostě v Rakousku neměli žádné zázemí, že jo. Když to byli lidi jednodušší, tak vlastně byli úplně dezorientovaní, pravděpodobně šli do nějakého tábora. Tady sice se řeklo, že to jsou vlastně Rakušani, ale jako pro tu okupační správu, anebo pak tu místní správu, byli normálně Sudeťáci. Prostě lidi, kteří tam byli vyhnání. Ať už jako Němci nebo ne, to je jedno... Ale prostě byli to vyhnanci, takže velmi pravděpodobně by šli do nějakého tábora, kde by několik let museli setrvat, než by se pro ně našla nějaká možnost se začlenit do společnosti.... Tady přímo máte číslo určení toho, kde by měl ležet... Na tom hřbitově. To jste...?

Magdaléna Fajtová

To jsem zjistila, jsem se snažila dohledat to místo, protože oni mají mapku toho Nového hřbitova. A tam jsou všechny oblasti od nuly nebo jedničky do 94, pak 95 jsem nenašla a pak zase 96-120 jsou normálně uvedeny na mapce. Ale tahleta 1 oblast, kde by teda on měl být pohřbeny, tak tam není uvedena.

Matěj Spurný

U těch hrobů tam jde o to, že normálně u hrobů je prostě musí pozůstalí platit. Jako pronájem místa na hřbitově. A je tam nějaká zákonná lhůta... Když se to 20 let neplatí nebo něco takového, tak ten hrob je vlastně zlikvidovaný. A to samozřejmě jako platilo i na ty německé hroby, že tam samozřejmě někde byly i zlikvidované úplně svévolně. Ale o řadu z nich se prostě už nikdo nestaral, nikdo je neplatil, no, tak to

vlastně zlikvidovalo. Předpokládám, že v tom Srbsku a zvláště jako u těch městských hřbitovů, kde je určitý tlak na to místo, že jo, tak je to dost časté.

Magdaléna Fajtová

Celý červen a červenec jsem tedy trávila tím, že jsem posílala e-maily na české, německé i srbské adresy. Mimo jiné také na srbský nový hřbitov, kde měl být podle karty praděda pohřbený.

...Vážená paní,

jmenuji se Magdalena Fajtová, žiji v České republice a hledám hrob svého pradědečka Jana Adensama. Můj pradědeček Jan byl za druhé světové války vojákem německé armády. Před začátkem války ztratilo Československo na základě Mnichovské dohody ze září 1938 pohraniční území zvané Sudety. Tam žila moje rodina. Můj praděda byl před válkou zemědělec, pravděpodobně bez jakýchkoliv politických názorů. Měl německou národnost, což bylo tehdy v pohraničí Československa zcela běžné a velmi časté. Protože po Mnichovské dohodě se jeho rodné město stalo součástí nacistického Německa, a protože on sám byl vlastně Němec, ačkoliv mluvil česky, musel narukovat do Wehrmachtu. V roce 1943 - pravděpodobně z pocitu lítosti - spáchal sebevraždu. Nedávno mi německý Bundesarchiv poslal jeho vojenskou kartu spolu s informací, že byl pohřben v Bělehradě, konkrétně na novém hřbitově, parc. 95 hrob 104. Moje rodina 80 let nevěděla, kde je pohřben můj pradědeček Jan. Nyní chceme co nejdříve navštívit jeho hrob.

Proto vám píšu. Můžete mi potvrdit, že hroby německých vojáků jsou stále na novém hřbitově, nebo se musely po válce přemístit? Děkuji vám za váš čas.

S pozdravem Magdalena Fajtová

Srbský Nový hřbitov

Vážená paní Fajtová, naše historička to prověřila a potvrdila, že o panu Janu Adensamovi nemáme v oficiální evidenci našeho hřbitova žádná data. Zmíněná parcela už dnes neexistuje a hroby jsou exhumované. Kolegyně vzkazuje, že se můžete obrátit na německou ambasádu, zda nebyly ostatky přeneseny tam.

Magdaléna Fajtová

Milá paní děkuji mnohokrát za informaci. Můžete mi poslat nějaké dokumenty k exhumaci hrobů z parc. 95?

Srbský Nový hřbitov

Vážená paní Fajtová, tato dokumentace neexistuje.

Magdaléna Fajtová

Je 25. srpna a já jsem dostala zprávu z Národního archivu. (drmolení) ...vážená paní Fajtová ....

Sčítání se podrobila Marie Zimmerlová, provdaná Adensamová, narozená 1903 společně s dcerou Marií a.... jednalo se o československé státní příslušnice české národnosti mateřského jazyka. To je rok 1930...

Domovsky příslušící k obci Rapšach. Teď... Ve fondu sčítání obyvatelstva 1939... Na území odstupeném Německu se podařilo dohledat sčítací Arch.... Johan Adensam 1906 s manželkou Marií, rozenou Zimmerlovou... A tady už se píše, že u všech těchto osob šlo o říšskoněmecké státní příslušníky německé národnosti, německé a české mateřské řeči... Výsledek šetření v ostatních fondech byl negativní. Tak to je mi líto. No. Tak to mi neudělalo s takovou radostí, jak jsem čekala.

Magdaléna Fajtová

(telefonát) Ahoj, tak já jsem dostala ten dopis z národního archivu a tam píšou, že teda, bohužel nenašli žádný záznam o tom dopisu na rozloučenou nebo o tom důvodu, proč se teda ta rodina mohla vrátit, takže nic nevíme o tom dopisu, nebo o tom důvodu, proč se ten praděda zabil.

Jaroslava Fajtová

No nevíme, no, ale víme že existoval ten dopis no.

Magdaléna Fajtová

A to víme stoprocentně, že existoval.

Jaroslava Fajtová

Ano, o tom mi povídala maminka moje... Na základě toho dopisu je poslali zpátky do republiky, protože chtěli zpátky do Československa tehdejšího. Ale ten dopis fakt existoval.

Magdaléna Fajtová

No dobře, no tak jo, no, takže to hledám dál a pak samozřejmě přijde ještě čas, kdy budu bombardovat opět e-mailem německou ambasádu v Srbsku, protože ty mi slíbili, že mi pomůžou a neozvali se mi... Takže jako kvůli hrobu nebo místu, kde by ho mohli pohřbít, no.

Magdaléna Fajtová

V následujících měsících se mi nedařilo zjistit prakticky nic z toho, co jsem chtěla. Tedy, kde jsou ostatky Jana Adensama, proč spáchal sebevraždu a jakou roli jeho dopis hrál v návratu zbytku rodiny zpět do Československa. Z archivu mi přicházely jen informace, které už jsem znala: sčítání lidu, národnost, datum

odvolení pradědečka do armády. Podobně neúspěšná jsem byla i s archivem bezpečnostních složek. Pak mi ale odepsala archivářka ze státního oblastního archivu v Třeboni.

Magdaléna Fajtová

Ahoj já volám, protože mi odepsala ta paní z toho... Máš čas teďka?

Jaroslava Fajtová

No mám.

Magdaléna Fajtová

No, že mi odepsala ta paní z tý Třeboně z toho archivu. A je tady strašně moc dokumentů, který mi může jako oskenovat po tom pradědovi,. Já jsem úplně z toho normálně paf, je tady prostě hromada věcí, máme tady nějaký žádost o vrácení československého občanství pro babičku, pro jeho bratra, dokonce pro jeho rodiče, takže oni si všichni zažádali o návrat do Československa.

Jaroslava Fajtová

A proč to nemůže naskenovat?

Magdaléna Fajtová

No, ona mi poslala seznam jako všeho... Všech nálezů, kde vyhledávala, kde ho našli, je toho hrozně moc, no psala mi, že jí mám říct, kterej ten, kterou tu kopii jako chci. Tak jsem říkala, že chci všechny pozitivní nálezy, protože nikdy nevíš, co tam najdeš. Dokonce tam našla i záznamy, tady koukám státní oblastní archiv Jindřichův Hradec obecná a měšťanská škola, výkaz docházky a prospěchu pátá třída Marie Zimmelová, 4.B Marie Zimmelová. Dokonce tady třetí třída Johan Adensam...1917-1918. Babičku tady máme taky první a druhá třída.

Jaroslava Fajtová

No to je hezký.

Magdaléna Fajtová

No nic. Já počkám, až mi to pošle a uvidíme, co v tom najdeme. Ale je tam toho spousta. Asi 15 listů je u těch žádostí o vrácení občanství u těch jeho rodičů. Já to nechci zakříknout, ale myslím si, že tam by se mohlo aspoň v náznaku vysvětlit, proč jim to občanství jako mají vrátit.

Magdaléna Fajtová

Z Třeboně mi nakonec poslali desítky dokumentů, včetně několika vysvědčení a policejních přihlášek, ale i záznamy Vitorazské komise o vrácení československého občanství spolu s příslušnými žádostmi.

Magdaléna Fajtová

Je 12. prosince 2021, je pozdě večer a já se probírám nepřeborným množstvím materiálů, které mi poslali ze státního archivu v Třeboni. Mimo jiné pročítám zápis Vitorazské komise, zasedání ze dne 15. 5. 1946 v Rapšachu, konkrétně jde o seznam lidí, kterým bylo doporučeno navrácení československého občanství. Moje prababička Marie Adensamová je zde uvedena a Vitorazská komise jí doporučila navrácení československého občanství.

Veškeré dokumenty, které jsem získala z archivu v Třeboni, jsou zajímavé, četla jsem je mnoho hodin a myslím, že ještě budu, nicméně jsem se nedozvěděla, zda ten dopis, který měl údajně můj pradědeček poslat své rodině, hrál nějakou roli jejich možnosti vrátit se do Československa a získat československé občanství. Každopádně svědectví prababičky mám a budu mu věřit, budu věřit, že jeho zkušenost, ať už byla jakákoliv, přispěla minimálně k tomu, že se jeho rodina mohla vrátit zpátky domů.

Magdaléna Fajtová

Dokumenty z Třeboně pro mě na nějaký čas znamenaly konec pátrání. Smířila jsem se s tím, že o pradědečkovi se nic víc nedozvím. Jeho nejstarší děti už nežily, včetně mé babičky. Žijící děti si ho nepamatovaly, protože se narodili až za války. Nevěděla jsem, na koho se ještě obrátit a určitým zadostiučiněním pro mě bylo, že jsem alespoň zjistila, kde zemřel. Možná i proto jsem se po čase znovu pečlivě podívala na vojenskou kartu, u které to pro mě vlastně všechno začalo. A všimla jsem si něčeho, co jsem v květnu možná přes veškeré vzrušení z toho velkého objevu přehlédla. U záznamu o jeho posledním působení je slovo Semlin. Německy sice neumím, ale měla jsem neodbytný pocit, že jsem to slovo už někde viděla. Tak jsem ho zadala do internetového vyhledávače a hned mi došlo, odkud ho znám - z učebnice dějepisu. Semlin - srbsky Zemun - je část Bělehradu, ve které byl jeden z nejhorších koncentračních táborů bývalé Jugoslávie, jmenoval se Sajmište.

Magdaléna Fajtová

Sajmište byl jedním z největších koncentračních táborů na území dnešního Srbska. Nacisté v něm zavraždili přes 6,5 tisíce Židů, 10 000 Srbů a partyzánů a stovky Romů. Jestli se pradědeček podílel na vraždění lidí a zda právě to bylo důvodem, proč se zastřelil, zřejmě nezjistíme. Jeho manželka Marie o obsahu jeho dopisu na rozloučenou nechtěla nikdy mluvit. Naše rodina proto předpokládala, že pradědeček zřejmě musel spáchat

něco, s čím už nedokázal žít. A Sajmište rozhodně bylo místo, kde němečtí vojáci dělali strašné věci. Ačkoliv nevíme, kde přesně leží ostatky pradědečka Jana, vydaly jsme se s maminkou alespoň symbolicky na nový hřbitov do Bělehradu zapálit svíčku.

Magdaléna Fajtová

Zaměstnanec nového hřbitova v Bělehradě pan Srđan marně hledá na mapce parcelu číslo 95. Nikde není k nalezení. Vysvětluji mu, proč jí hledám. Pradědeček zde zemřel za druhé světové války a měl by tu být pohřbený. Srđana napadá, jestli nemůže být na Rakousko Uherském hřbitově. Určitě ne, říkám já. Tady na Novém hřbitově. Srđan ale vysvětluje, že Rakousko Uherský hřbitov je součástí Nového hřbitova. Pochází sice z první světové války, leží ale mezi parcelami 94 a 96.

Magdaléna Fajtová

Tak jsme teda došli k Rakousko Uherské části hřbitova v Bělehradě. Je to teda věnován vojákům první, na druhé světové války, a je to tady zavřené a oplocené, takže dovnitř nemůžeme, ale asi tady necháme tu svíčku, protože to je tak nejbliž, kam jsme se dostaly.

Jaroslava Fajtová

Asi to tak bohužel je, asi toho víc nenajdeme a víc nevymyslíme.

Jestli tam dědo seš, tak celá rodina chápe, co jsi udělal a chápe pročs to udělal.

A podívej se, jak jsme vyrostli všichni. Další potomci, kolik nás je. To jsi neviděl všechny.

Magdaléna Fajtová

Pořad zaostřeno o pátrání po Janu Adensemovi končí. Příjemný poslech dalších pořadů Českého rozhlasu přeje Magdalena Fajtová.